

УДК 368.91-057.36:342(477+73)

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ (MILITARY PERSONNEL INSURANCE) ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА США

Вороніна Н.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті досліджуються проблемні питання страхування військовослужбовців відповідно до чинного і перспективного законодавства України, з урахуванням досвіду, здійснення страхування військовослужбовців за законодавством США. Пропонується передбачити можливість добровільного страхування з обов'язковою державною підтримкою.

Ключові слова: страхування, обов'язкове страхування, добровільне страхування, компенсаційні виплати, страховий випадок, військовослужбовець.

Постановка проблеми. Невід'ємною частиною соціальної політики будь-якої держави є соціальний захист військовослужбовців, ветеранів армії і флоту, членів їх сімей, її можна визначити як систему заходів, спрямованих на компенсацію деяких обмежень конституційних прав людей у погонах. Захист Вітчизни пов'язаний з підвищеним ризиком для життя та здоров'я військовослужбовців. Тому як в Україні так і в країнах НАТО передбачається такий вид захисту, як страхування. Це пов'язано насамперед, із зростаючим ризиком заподіяння шкоди здоров'ю військовослужбовців та вимагає від держави адекватних заходів, що збільшують захищеність зазначених категорій громадян. Вони повинні носити не декларативний характер, а базуватися на налагодженому механізмі їх практичної реалізації. В кожній цивілізованій країні така позиція держави є основним критерієм організації соціального захисту військовослужбовців щодо їх життя і здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботах Т. Педченко трактуються юридичні питання страхового права і страхових відносин [1, с. 570-571]. У статтях М. Гребенюк основна увага приділяється загальним питанням страхування військовослужбовців [2, с. 366-368]. Найбільш досліджуваним питанням слід визначити питання медичного страхування військовослужбовців, яке досліджується науковцями впродовж тривалого часу [3, с. 24-26].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нерозробленість теоретичної бази обов'язкового державного страхування пояснюється тим, що воно не зачіпає інтереси значної частини населення країни. Особи, які підлягають обов'язковому державному страхуванню, знають лише про своє право на страховий захист. Вони зустрічаються з проблемами реалізації свого права тільки при настанні страхового випадку. Сформована система допомоги та компенсацій за шкоду, заподіяну військовослужбовцям при виконанні службових обов'язків, яка замінила обов'язкове державне страхування.

На сьогодні достатньо розповсюдженим є добровільне страхування військовослужбовців за рахунок страхових компаній. Шляхом створення спеціальних страхових фондів, воно дозволяє в більш повному обсязі захищати майнові інтереси військовослужбовців і членів їх сімей. Через страхування військовослужбовців забезпечується виконання суспільно-значущої задачі – соці-

ального захисту військовослужбовців. Однак без допомоги держави, вони не зможуть забезпечити повноцінний захист військовослужбовців, так як ризик настання страхового випадку в результаті військових дій є стандартним винятком у всіх договорах страхування. В свою чергу, уряд США приймає участь у здійсненні особистого страхування військовослужбовців спільно з приватною системою страхування. Мета такого спільного страхування – запропонувати більш доступне страхування при придбанні страхового поліса у комерційної страхової компанії. З цього полісу уряд США доплачує страхової компанії страхові внески за ризиками, пов'язаними з військовою службою. Всі інші ризики оплачуються страховими внесками, вираховуються із зарплати військовослужбовців.

Страхування військових має бути обов'язковим видом захисту або субсидованим державою.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження питань страхування військовослужбовців в Україні та країнах НАТО.

Відповідно до встановленої мети необхідно виконати наступні завдання:

– Аналіз питань щодо обов'язкового та добровільного страхування військовослужбовців в Україні;

– страхування військовослужбовців країн НАТО-можливість запозичення накопиченого досвіду.

Виклад основного матеріалу. Складні зв'язки, що виникають між державою та військовослужбовцями, їх взаємовідносини один з одним фіксуються державою в юридичній формі – у формі прав, свобод, обов'язків, відповідальності, гарантій і утворюють правовий статус військовослужбовців, чого не можна сказати, щодо учасників добровільних батальйонів.

У вітчизняній військово-правовій літературі довгий час панувала теза про політичні та громадські права військовослужбовців. Однак ще вчені XIX-XX століть А. Добровольський, А. Градовський, посилаючись, на особливе становище армії в механізмі держави і її функції, вказували на обмеженість прав і свободи військовослужбовця.

Ця обмеженість виражалася:

по-перше, особливим – публічно-правовим характером армії, як організації призначеної для збройної боротьби;

по-друге, особливістю взаємних відносин і складових її елементів (дисципліна, військовий правопорядок);

по-третє, суттю військової служби, як служби державної [4, с. 3-4; с. 319].

Професійна діяльність військовослужбовців пов'язана з безпекою їх загибелі (смерті), заподіянням шкоди здоров'ю, а також знищенням (псуванням) їх майна. Наявність небезпеки обумовлено участю військових контингентів в наведених конституційного порядку всередині країни, а також вирішенням завдань у складі миротворчих сил під егідою ООН. Зростаючий ризик небезпеки для військовослужбовців силових структур зачіпає не тільки інтереси членів їх сімей, а й держави. Цей обопільний інтерес проявляється в соціальному захисті військовослужбовців, які забезпечують охорону незалежності нашої держави. Отже, діяльність військовослужбовців повинна опиратися не на декларативні норми закону про соціальний захист, а на налагоджений механізм їх реалізації.

Обов'язкове страхування військовослужбовців в Україні існувало з 1995 по 25 грудня 2013 р., поки уряд не прийняв постанову № 975, що замінила страховий захист одноразовою компенсацією з бюджету. На думку О.М. Залетова така заміна, ймовірно, була виправданою, оскільки останніми роками страхування військовослужбовців в Україні було формальним, а не реальним видом захисту».

Згідно з постановою № 975, у разі загибелі військових їхні сім'ї отримують з бюджету компенсацію у розмірі 500-кратного прожиткового мінімуму – 609 тис. грн. При інвалідності сума виплати сягає від 150 – (182 тис. грн) до 250-кратного (304 тис. грн) прожиткового мінімуму, залежно від групи інвалідності [5].

Однак на сьогодні, страхування може стати додатковим захистом до вже існуючої бюджетної компенсації, але для цього потрібно створити спеціальну страховку. «Для забезпечення додаткових соціальних гарантій військовослужбовцям уряд має розробити стандартний страховий продукт, який передбачатиме можливість оплати страхування не тільки за рахунок держбюджету, а й за рахунок спонсорів, а також забезпечувати загальний страховий захист військових у розмірі від 1 млн грн» [6]. Щодо добровільного страхування, то настання страхового випадку в результаті військових дій є стандартним винятком у всіх договорах страхування. Послуга може бути і добровільною, але в такому випадку потрібно згода страховиків та підтримки держави.

Від нещасного випадку (з урахуванням ризику смерті) були застраховані 30 військових, що беруть участь в антитерористичній операції на сході України.

Сума страхування і бренд страховика, який продав захист військовим, невідомі, але страховий платіж склав 2,5 тис. грн. за одного застрахованого. Страхувальником виступив приватний бізнес, що забезпечує фінансову підтримку військовослужбовців.

Страховики пропонують військовослужбовцям і бійцям добровільних батальйонів 2 продукти: ризикове страхування життя на випадок смерті (покриває всі ризики) і страхування від нещасного випадку (покриває ризик «смерті» тільки в результаті нещасного випадку).

Крім того, нещодавно Координаційна рада МТСБУ виступила з ініціативою рекомендува-

ти МТСБУ виділити з Фонду попереджувальних заходів Збройним силам України кошти в розмірі 5 млн. грн. для здійснення страхування життя бійців добровільних батальйонів, які беруть участь в зоні АТО.

В даний час страхування військовослужбовців поширене в багатьох країнах світу, але має різні форми і межі застосування. Військово-політичне керівництво більшості країн – учасників блоку НАТО розглядає дотримання соціально-правового статусу та гарантій військовослужбовців в якості обов'язкової умови збереження і зміцнення престижності та привабливості служби в Збройних Силах, а також стимулювання особового складу до підвищення професіоналізму і продовження військової кар'єри. За кордоном при розгляді питань соціального захисту військовослужбовців, особливо у випадках ушкодження здоров'я, перевага надається рішенню проблем тих військовослужбовців, які отримали ушкодження здоров'я при виконанні бойових завдань, в тому числі і при здійсненні антитерористичної діяльності.

Страхування американських військових реалізується в рамках конкретних страхових програм, прийнятих Конгресом США. Починаючи з 1919 р. і до теперішнього часу в США було 8 програм страхування.

Страхування військовослужбовців у США не обов'язкове і не завжди державне. У практиці страхування Сполучених Штатів утвердився щомісячний страховий внесок, який перераховується з зарплати військовослужбовця на рахунок страхової компанії. Величина щомісячного страхового внеску залежить від того, на яку максимальну страховий захист розрахований страховий поліс і за якою програмою страхування він діє. Так, наприклад, раніше при максимальній сумі страхового захисту в 50 тис. дол. щомісячний страховий внесок військовослужбовця за програмою за участю уряду США становив 4 дол.

Особисте страхування військовослужбовців США, швидше за все, класичне. Військовослужбовець може застрахувати своє життя на певну суму, купивши страховий поліс в одній з приватних страхових компаній (укласти договір страхування). При цьому військовослужбовець сам призначає вигодонабувачів і оплачує даний страховий поліс. Досить поширена сума максимального страхового покриття на випадок смерті військовослужбовця становить від 10 тис. до 50 тис. доларів [7].

Страхування здоров'я військовослужбовців здійснює програма «CHAMPUS» (The Civilian Health and Medical Program of the Uniformed Services). Подібна форма страхування кадрових військових здійснюється (свого роду відомче страхування) у Франції, Німеччині та Великобританії.

Ця програма дає можливість оплачувати членам сімей військовослужбовців, ветеранам ЗС і членам їхніх сімей більшу частину вартості медичних послуг, які вони отримують у цивільних лікувальних установах за контрактом із Департаментом оборони. На програму «CHAMPUS» щорічно витрачається до 2.5 млрд дол. з бюджету Департаменту оборони й Адміністрації у справах ветеранів. Ці кошти доповнюють фінансування зазначених вище програм медичного і соціального забезпечення підлеглих контингентів [8].

Життя і здоров'я американського солдата, який воює в гарячій точці, застраховані Пентагоном на \$250 тис. Але від цього страхування можна відмовитися і отримувати по \$10 надбавки до зарплати щомісяця. А доплативши власні кошти, військовослужбовці у віці до 35 років можуть збільшити страхове покриття до \$1-3 млн. У США працює 8 національних програм страхового захисту військовослужбовців. Реалізацією програм страхування їхнього життя і здоров'я там займаються близько 100 приватних страхових компаній.

Висновок. Отже, зростаючий ризик заподіяння шкоди здоров'ю військовослужбовців вимагає від держави адекватних заходів, що збільшать захищеність зазначених категорій громадян. Вони повинні носити не декларативний характер, а базуватися на налагодженому механізмі їх практичної реалізації. В кожній цивілізованій країні така позиція держави є основним критерієм організації соціального захисту військовослужбовців щодо їх життя і здоров'я. Вітчизняна система захисту

військовослужбовців являє собою складну систему, що складається з сукупності відносно відособлених елементів, одним з яких є страхування. Результати його функціонування, безсумнівно, мають позитивну спрямованість. Однак жодна система не може вважатися ідеальною, позбавленою недоліків. Вона може бути оптимальною за деякими показниками і протягом обмеженого періоду часу. Впродовж життєвого циклу змінюються зовнішні параметри, що впливають на систему, відбувається її внутрішня трансформація. Ці чинники породжують необхідність її модернізації, удосконалення, а в деяких випадках і скасування [9]. Держава повинна стимулювати страховиків до надання послуги страхування, частково компенсуючи їх витрати. Матеріальна підтримка членів сім'ї військовослужбовця виявляється державою тільки в разі його загибелі. Вважаємо за доцільне використати позитивний досвід США передбачивши добровільне страхування військовослужбовців за участю держави.

Список літератури:

1. Педченко Т. Концептуальні основи законодавчо-нормативної бази загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування в Україні / Т. Педченко, Я. Радиш // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції: Матеріали наук. практ. конф. / За ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – С. 570-571.
2. Гребенюк М. Страхування військовослужбовців як один із напрямів розвитку соціальної політики в Україні // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали наук. практ. конф. за міжнар. участю (30 трав. 2001 р., Київ). – К., 2001. – Т. 2. – С. 366-368.
3. Білий В. Я. Перспективи медичного страхування військовослужбовців у Збройних Силах України / В. Я. Білий, О. Г. Шекера, Л. М. Підгорна // Наука і оборона. – 2002. – № 4. – С. 24-26.
4. Добровольский А. М. Особенности положения военнослужащих в области публичного права. – СПб., 1913. – С. 3-4; Градовский А. Д. Государственное право важнейших европейских держав. – СПб., 1895. – С. 319.
5. Порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві» // Постанова Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 335 від 18.05.2017 – застосовується з 1 січня 2017 року – Електронний ресурс: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/975-2013-p>
6. Залетов О. М. Страхування від нещасних випадків [Текст]: навч. посібник / О. М. Залетов, А. М. Соболев, О. В. Бондар. – К.: Міжнародна агенція «BeeZone», 2003. – 352 с.
7. Сergyogin B. П., Vashkevich I. M. Законы Пентагона (Нотатки про військове праві США). – М., 1990.
8. Шекера О. Г. Соціально-економічні аспекти формування системи медичного забезпечення ЗС України: монографія / О. Г. Шекера. – К.: ЕКМО. – 2006. – 274 с.
9. Москаленко В. Ф. Медичне страхування – актуальна проблема військової медицини: стан і перспективи: інформаційно-аналітичний збірник / В.Ф. Москаленко, О. Г. Шекера – К.: ВИДАВНИЧИЙ ДІМ ЕКМО. – 2008. – 330 с.

Воронина Н.В.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

ОСОБЕННОСТИ СТРАХОВАНИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ (MILITARY PERSONNEL INSURANCE) ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ И США

Аннотация

В статье исследуются проблемные вопросы страхования военнослужащих в соответствии с действующим и перспективным законодательством Украины, с учетом опыта, осуществления страхования военнослужащих по законодательству США. Предлагается предусмотреть возможность добровольного страхования с обязательной государственной поддержкой.

Ключевые слова: страхование, обязательное страхование, добровольное страхование, компенсационные выплаты, страховой случай, военнослужащий.

Voronina N.V.

National University «Odessa Law Academy»

FEATURES OF SERVICEMEN INSURANCE UNDER THE LEGISLATION OF UKRAINE AND THE USA

Summary

The article deals with issues of servicemen insurance in compliance with current and perspective legislation of Ukraine, taking into account experience, insurance of servicemen under the laws of the United States. It is proposed to provide possibility of voluntary insurance with compulsory state support.

Keywords: insurance, compulsory insurance, voluntary insurance, compensatory payments, insurance case, serviceman.